

nacházejí společný bod zájmu v interpretaci tzv. ideové stránky díla, však problém nijak neřeší, spíše jej – z teoretického hlediska – zatemňuje.

Myslím, že za daného stavu okolností nebude na škodu připomenout si některé argumenty spojené s dvěma vyhraněnými koncepcemi dramatu. Setkáme se s nimi v dějinách české estetiky a jejich protagonisty jsou Otakar Zich a Jiří Veltruský²). V některých zásadních bodech zaujmají tyto autoři protikladná (či alespoň výrazně odlišná) stanoviska, a i když jejich názory nejsou formulovány ve vzájemné polemice (pouze J. Veltruský vychází z kritiky Zicha v jedné rovině svých úvah, ne však z rozboru jeho argumentů), dovolují nám jejich přístupy a postoje, abychom je ne přímo takto chápali. V této studii mi jde o to zjistit, jaké jsou jednotlivé argumenty a přístupy a jaký význam dnes mohou mít pro teorii dramatu. Nejde mi přitom o historické pojednání a zasazení těchto názorů do dobového kontextu.

O. Zich vyjádřil své názory na podstatu a funkci dramatického textu především v *Estetice dramatického umění*, v níž se soustřeďuje na dva divadelní žánry, jež označuje jako činohru a zpěvohru. Na začátku je třeba zdůraznit, že Zichovy názory byly silně ovlivněny nutností vyjít z kritiky těch koncepcí, které zcela jednoznačně zařazovaly nejen drama, ale i divadlo do literatury. Tyto tradiční koncepce vycházely z celkem samozřejmého postavení dramatu (tj. dramatického textu) v rámci literatury a ve vztahu k divadlu mu přisuzovaly zřetelně determinující ráz; v takto pojatém textu bylo zhruba určeno vše, s čím se pak setkáme v představení – složky divadelního výrazu v podstatě jen doplňují to, co je dáno textem (např. herectví je považováno za tzv. výkonné umění, které k textu přidává jen jisté nuance výrazu atp.). Zich oproti tomu vychází z názoru, že divadlo není redukovatelné na žádou ze svých složek.

„Dramatické dílo“ (tj. jistý divadelní projev, divadelní žánr – pozn. M. P.) je umělecké dílo, předvádějící vespolné jednání osob hrou herců na scéně,³) říká Zich. Významná úloha je

přisouzena vztahu optické a akustické složky daného projevu. Zich si klade otázku, zda dramatický text může nahrazovat to, co on nazývá dramatickým dílem (divadelním) a dochází k závěru, že jestliže akustická složka je textem víceméně určena, je představa optické složky značně libovolná a subjektivní ve srovnání s podobou této složky v představení.

V polemice s „textovým pojetím“ Zich poukazuje na to, že toto pojetí je ovlivněno kupř. časovou transitorností (pomíjejícností), kterou sdílí dramatické umění s jinými časovými uměleckými druhy (tj. především s literaturou); vedle toho má svůj význam též to, že v literatuře se také právoplatně vyskytují texty, které jsou podobné textům dramatickým – Zich má na mysli tzv. knižní dramata (jako příklady uvádí Goethova *Fausta*, Mickiewiczova *Konráda Wallenroda*⁴) a *Gobineauovu Renesanci*). Zich se snaží ukázat, jak podoba a funkce různých divadelních složek nedovoluje, aby byly ztotožnitelné s dramatickým textem a odvoditelné z něj. Při konfrontaci divadla (dramatického umění) a dramatického textu ukazuje jasně nejen neredukovatelnost dramatického umění na text, ale též to, čím vším se text může podílet na koncepci představení (patří sem např. tzv. ideová „směrnice“, vliv jazykové předlohy na konkrétní mluvu herce, rozložení dějových a prostorových momentů, časové souvislosti, hierarchie postav, rytmizace, stylizace atd.). Zásadnější problémy – z hlediska literární vědy – však vystupují do popředí tam, kde se v polemice s argumenty literární vědy Zich snaží rozhodnout otázku „literárnosti“ dramatického textu.

Zich uvádí, že literární věda si činí nárok nejen na jazyk, ale též na osoby a děj dramatu, což jsou prvky, které je přibližují básnictví epickému. V této souvislosti se tedy snaží ukázat rozdíly v koncepci děje (a času): nicméně ne ve vztahu drama-epika, ale vlastně mezi dramatickým (divadelním) uměním a epikou. Argumenty proti literární vědě v tomto bodě oslabuje fakt, že není konfrontována dějová a časová výstavba epiky a dramatu v jejich pouze literární podobě a že není kladena a řešena otázka, zda při čtení dramatu nemůže vzniknout specifická varianta dějových a časových souvislostí,